

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳۸۱ / ۹ / ۲۵

وزارت اطلاعات و امور علمی ایران
تیمبک

بسمه تعالی

دانشگاه تهران

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

عنوان پایان نامه

نحوه رسیدگی داور و اعتراض به رأی داور

نگارش:

علیرضا بابائی مهر

استاد راهنما:

جناب دکتر روشنعلی شکاری

استادان مشاور:

جناب دکتر محمدحسین قائم مقام فراهانی

جناب دکتر عباس کریمی

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق خصوصی

۴۲۶۵۳

تیر ۸۱

فرم ارزشیابی پایان نامه کارشناسی ارشد

دانشکده: حقوق و علوم سیاسی گروه: حقوق خصوصی و اسلامی

در چارچوب ارزیابی مرحله تحقیقاتی متعلق کارشناسی ارشد دانشجویان دانشگاه تهران

شماره دانشجو: ۲۱۰۵۷۸۰۰۲ به رشته: حقوق خصوصی
پایان نامه خود به ارزش: ۲ واحد که در نیمسال تحصیلی: ۲۹۸۰-۳
در رشته: حقوق خصوصی
تحت عنوان: "نحوه رسیدگی داور و اعتراف به رای"

به سرپرستی (استاد/مدرس): دکتر شکاری
استاد مشاور: دکتر قائم مقام قرا استادیار (حسب مورد) دکتر کریمی
در تاریخ: ۸۱/۴/۲۳ در حضور هیأت داوران به شرح ذیل با (مرتبت / عدم مرتبت / اصلاحاتی) دفاع نمود.

امضاء	محل اشتغال	رتبه علمی	اسامی هیأت داوران
	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	استادیار	۱- استاد راهنما: دکتر روشنی شکاری
	" "	" "	۲- استاد مشاور: دکتر محمدحسین قائم مقام قرا استادیار
	" "	استادیار	۳- استاد داور: دکتر عباس کریمی
			۴- استاد داور:
			۵- استاد داور:

به عدد	به حروف
۱۷/۵	هفده و پنج

نمره نهایی هیأت داوران:

ملاحظات:

تذکره: نیازی به درج نمره جداگانه برای هر یک از داوران نبوده و فقط نمره مورد توافق هیأت داوران (متوسط) اعلام می شود.

سرپرست تحصیلات تکمیلی دانشکده

با سلام، نظریه اعلام نمره نهایی فوق الذکر از جانب هیأت داوران خواشمنند است نسبت به انجام امور نراخت از تحصیل دانشجوی یاد شده برابر ضوابط و مقررات اقدام مقتضی مبذول فرمائید.

نام و نام خانوادگی مدیر گروه: دکتر سعید عزت اله عراقی
امضاء و تاریخ: ۸۱/۴/۲۵

توجه: کلید نوشته ها به استثناء نمره هیأت داوران و مطالب بند ملاحظات قبل از دفاع باید با ماشین تایپ گردد.
تذکره: این فرم به دفتر تحصیلات تکمیلی دانشکده ارسال و تصدیق آن در گروه مربوط نگهداری می شود.

اثر ماضی تقدیم است به:

”پدر و مادر گرامی به پاس تحمل رنج و تلاش فراوان در راه تحصیل اینجانب که از ظلمت جهل رهایی یافته و به نور علم و معرفت آشنا گردیده‌ام.“

همسر مهربان و فداکار که با تأنی و صبر در دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد، فراغت کافی برای تحصیل و تحقیق فراهم نموده است.

به فرزند دل‌بندم پیروز به امید آنکه سربازی شایسته در سنگر عدالت بوده و همواره در بسط و گسترش آن کوشا باشد.

چکیده

در این رساله با بررسی مواد مندرج در قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور مدنی در خصوص داوری (مواد ۴۵۴ الی ۵۰۱) و کتب آیین دادرسی تالیف شده از سوی اساتید محترم و رسالات و مقامات ارائه شده در خصوص موضوعات داوری، پیرامون کلیات داوری از جمله فواید و مزایای داوری، انواع داوری، قرارداد داوری، استقلال شرط داوری طرفین و موضوع قرارداد داوری و شرایط داور به اختصار در فصل اول بحث و بررسی بعمل آمد که ملخصاً می‌توان به لزوم قرارداد داوری اشاره نمود که هیچیک از طرفین حق فسخ آن را ندارند و نیز امروزه در سطح بین‌المللی و رویه مورد عمل داوریه‌های بین‌المللی استقلال شرط داوری از قرارداد اصلی به دلایل مختلف از جمله سرعت در عملیات تجاری و لزوم انفکاک هر چه بیشتر از سیستمهای قضایی ملی به نحو وسیع و گسترده‌ای پذیرفته شده است لکن در حقوق داخلی در خصوص قراردادهای داوری داخلی هنوز این قاعده مورد عمل نیست و کماکان قاعده تبعیت شرط از عقد، اجازه بقاء شرط داوری را جدای از عقد اصلی نمی‌دهد.

در فصل دوم به نحوه عمل داور و رای داوری و اصول حاکم بر آن پرداخته شده است و نظر به اینکه مبنای رسیدگی داور یا داوران، قرارداد داوری است، داور یا داوران می‌بایست مقررات مربوط به داوری را رعایت نمایند هر چه در رسیدگی و رای، تابع مقررات قانون آیین دادرسی مدنی نمی‌باشند و اصول حاکم بر رسیدگی از جمله اصل ابلاغ به موقع به طرفین، اصل رعایت حق دفاع و اصل بیطرفی را رعایت نمایند و رای صادره نیز منطبق با قوانین موجد حق بوده و در خصوص موضوع داوری و در مدت مصرحه در قرارداد یا در صورت سکوت در ظرف مهلت مقرر قانونی صادر شده باشد و چنانچه رای داوری مخالف با قوانین موجد حق و موارد مصرحه در ماده ۴۸۹ قانون آیین دادرسی باشد، باطل و فاقد قابلیت اجرایی است.

نکته قابل توجه در خصوص رای داورانست که امکان صدور رای غیابی از طرف داور نه در قانون پیش بینی شده است و نه با محدود بودن مهلت داوری می‌توانست پیش بینی شود و مضافاً به اینکه اعتراض به رای داور در قالب شکایت و بطلان آمده است نه پژوهش خواهی یا

واخواهی.

در رسیدگی داور امکان حدوث طواری به جهاتی از جمله جعل و تزویر در سند با تعیین جاعل و مقدور بودن تعتیب رسیدگی به اصل نکاح و طلاق و نسب وجود خواهد داشت که موجب توقف رسیدگی خواهد شد و نیز صدور قرار تامین خواسته، تامین دلیل و دستور موقت و جلب ثالث در اثناء رسیدگی در صلاحیت دادگاه ذیصلاح خواهد بود که وفق مقررات آیین دادرسی انجام خواهد شد.

ابلاغ رای داور مقدمه اجرای آنست که با تقاضای محکوم له و از طریق دادگاه صالح انجام می‌پذیرد که حتی المقدور می‌بایست ابلاغ واقعی رای به محکوم علیه بعمل آید تا حق دفاع ولی محفوظ باشد و با ابلاغ رای، مهلت اعتراض شروع خواهد شد و نکته قابل توجه در خصوص اجرای رای داور آنکه با توجه به ماده ۲ و تبصره آن از قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی مصوب ۱۳۷۷ محکوم له رای داوری حق درخواست بازداشت محکوم علیه را در قبال مبلغ مورد حکم رای داوری خواهد داشت.

در فصل سوم رساله در خصوص آثار رای داور بحث و بررسی شده است که به اختصار به ترتب اثر امر قضاوت شده و اعتبار قضیه محکوم بها به رای داور اشاره نمود و نظر به اینکه رسیدگی از طریق داوری همسنگ رسیدگی قضایی است بر رای صادره اماره حقیقت مترتب بوده و دادگاه و هیچ مرجع دیگری نمی‌تواند دعوایی را که از طریق داوری فیصله یافته، مجدداً استماع نماید و در نظام حقوقی ایران با عنایت به بند ۶ ماده ۸۴ قانون آیین دادرسی مدنی که حکم اعتبار امر مختومه را مقرر می‌دارد و با توجه به ماده ۴۶۳ در صلاحیت ذاتی داور یا داوران در رسیدگی به مورد اختلاف و مواد ۴۸۸ و ۴۹۰ قانون آیین دادرسی مدنی رای داور از اعتبار امر قضاوت شده برخوردار می‌باشد.

با عنایت به تشابه رسیدگی داور و دادرسی قضایی و با توجه به اینکه حکم صادره از سوی داور نیز از جمله احکام ترافعی محسوب است، داور نیز پس از ختم رسیدگی و صدور رای از رسیدگی فارغ و حق مداخله و تغییر حکم را ندارد زیرا داور یا داوران مساله و اختلاف حقوقی

مطروحه نزد خویش را بررسی و پس از احراز صحت ادعا یعنی تصدیق یا عدم تصدیق، تصمیم نهایی را در قالب رای که می‌بایست موجه و مدلل باشد صادر می‌نماید، فلذا تثبیت رای و دقت نظر داور یا داوران در رسیدگی به موضوع داوری اقتضاء دارد که قاعده فراغ دادرسی در خصوص داور نیز ساری و جاری باشد تا آراء صادره دارای اعتبار باشد.

رای داور همچون آراء دادگاهها از اثر نسبی برخوردار بوده و چنانچه به حقوق ثالثی تعارض نماید و زیانی برساند، شخص ثالث می‌تواند از طریق اعتراض ثالث از دادگاه تقاضای رسیدگی و بطلان رای را نماید مضاف به اینکه اعاده دادرسی و طرق فوق العاده به مانند ماده ۳۲۶ ق. آ. د. م از مقررات اختصاصی رسیدگی محاکم بوده که در داوری قابل اعمال نمی‌باشد.

فهرست مطالب

<u>عنوان</u>	<u>صفحه</u>
مقدمه.....	۱
فصل اول: کلیات.....	۵
مبحث اول: مفهوم داوری و سابقه آن در حقوق اسلام و ایران.....	۵
گفتار اول: تعریف داوری و مزایای آن.....	۵
الف - سرعت رسیدگی داوران.....	۷
ب - رعایت بهتر اصل بیطرفی.....	۷
ج - ارجاع اختلافات غیر قابل استماع در محاکم به داوری.....	۸
د - آگاهی و تخصص داوران در رسیدگی موضوع داوری:.....	۹
ه- محرمانه بودن داوری و رازداری داوران:.....	۹
گفتار دوم: داوری در اسلام و سابقه آن در حقوق موضوعه ایران.....	۱۰
الف - جواز و نفوذ داوری.....	۱۰
ب - قلمرو قضاوت تحکیمی.....	۱۲
ج - سابقه داوری در حقوق موضوعه ایران.....	۱۴
گفتار سوم: انواع داوری در حقوق داخلی ایران.....	۱۷
الف: داوری اختیاری.....	۱۷
ب: داوری اجباری.....	۱۹
مبحث دوم: قرارداد داوری و مسایل مربوط به آن.....	۲۰
گفتار اول: قرارداد داوری و شرایط صحت آن.....	۲۰
الف - قرارداد داوری مستقل.....	۲۳
ب - شرط داوری ضمن العقد.....	۲۴
گفتار دوم: جواز و لزوم قرارداد داوری.....	۲۵
گفتار سوم: بررسی استقلال شرط داوری در حقوق ایران.....	۲۷
الف - توجیه استقلال بر مبنای اراده طرفین.....	۲۹
ب - توجیه استقلال بر مبنای انحلال عقد واحد به عقود متعدد.....	۳۱

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۳۴	مبحث سوم - طرفین و موضوع قرارداد داوری و شرایط داور
۳۵	گفتار اول: طرفین قرارداد
۳۶	الف - اهلیت لازم به حکم قانون مدنی
۳۸	ب - ذینفع بودن
	گفتار دوم: موضوع قرارداد داوری، موضوعاتی که قابلیت ارجاع به داوری را
۴۰	ندارند
۴۰	الف - دعاوی کیفری
۴۱	ب - دعاوی راجع به ورشکستگی
۴۲	ج - دعاوی راجع به اصل نکاح و طلاق و نسب
۴۲	د - موارد خاص
۴۴	گفتار سوم: داور یا داوران
۴۴	الف - چه کسانی به سمت داوری انتخاب می‌شوند
۴۵	ب - محرومین از انجام داوری
۴۵	۱- عدم اهلیت مطلق
۴۵	اول: داور خارجی هم تابعیت با طرف معامله خارجی
۴۶	دوم: محجورین
۴۷	سوم: محکومین کیفری
۴۸	چهارم: قضات و کارمندان شاغل در محاکم قضایی
۵۰	۲- عدم اهلیت نسبی
۵۴	ج) داوری اشخاص حقوقی
۶۰	فصل دوم: نحوه عمل داور و رای داوری و اصول حاکم بر آن
۶۰	مبحث اول: نحوه رسیدگی داور و اصول حاکم بر آن
۶۰	گفتار اول: شروع رسیدگی داور و مدت و محل داوری
۶۰	الف: شروع رسیدگی داور

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۶۲	ب: مدت داورى
۶۳	ج: محل داورى
۶۵	گفتار دوم: اصول حاکم بر رسیدگی داور
۶۵	الف - اصل ابلاغ به موقع به طرفین
۶۷	ب - اصل رعایت حق دفاع
۶۸	ج - اصل بیطرفی داوران در مقام رسیدگی
۶۹	گفتار سوم: نحوه رسیدگی داور و قانون حاکم بر آن
۶۹	الف - نحوه رسیدگی داور
۶۹	۱- ترتیب تشکیل جلسه و استماع توضیحات طرفین:
۷۳	۲- طرفین باید اسناد و مدارک خود را به داوران تسلیم نمایند
۷۵	۳- استماع شهادت شهود و ارجاع امر به کارشناسی
۷۶	۴- ختم دعوی به صلح توسط داور یا داوران و تنظیم و امضاء صلحنامه
۷۸	ب: قوانین حاکم بر آیین رسیدگی داورى و ماهیت دعوى
۷۸	۱- قانون حاکم بر آیین رسیدگی داورى
۸۰	۲- قانون حاکم بر ماهیت دعوى
۸۱	مبحث دوم: طوارى در داورى
۸۲	گفتار اول: اناطه در امر داورى
	گفتار دوم: صدور قرار تأمین خواسته، تأمین دلیل و دستور موقت در خصوص
۸۵	موضوع داورى
۸۵	الف) صلاحیت دادگاه نسبت به تقاضای تأمین خواسته
۸۶	ب) صلاحیت دادگاه نسبت به تقاضای تأمین دلیل
۸۷	ج) صلاحیت دادگاه نسبت به درخواست دستور موقت
۹۱	گفتار سوم: دعاوى طارى در خصوص موضوع داورى
۹۱	الف) دعوى ورود ثالث در خصوص موضوع داورى
۹۲	ب) دعوى جلب ثالث در خصوص موضوع داورى

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۹۳	مبحث سوم: شرایط رای داوری و ابلاغ و اجرای آن
۹۳	گفتار اول: شرایط رای داوری
۹۳	الف) مدلل و موجه بودن رای داوری
۹۳	ب) عدم مخالفت با قوانین موجد حق
۹۴	ج) صدور رای نسبت به موضوع دعوی
۹۴	د) صدور رای در حدود اختیارات تفویضی
۹۵	ه) صدور رای داوری در موعد قانونی
۹۶	و) عدم مخالفت با مفاد اسناد رسمی
۹۷	گفتار دوم: شکل و مفاد رای داور
۹۸	الف: مقدمه رای
۹۸	ب: اسباب رای
۹۸	ج: مفاد رای
۹۹	گفتار سوم: ابلاغ رای داور و اوراق قضائی در جریان داوری
۹۹	الف: نحوه ابلاغ اوراق قضائی در جریان داوری
۱۰۲	ب: شرایط ابلاغ رای داور
۱۰۴	ج: نحوه ابلاغ رای داور
۱۰۷	د: آثار ابلاغ رای داور
۱۰۸	گفتار چهارم: اجرای رای داور
۱۱۲	فصل سوم: آثار رای داور موارد بطلان و اعتراض به رای داور
۱۱۲	مبحث اول: آثار رای داور
۱۱۴	گفتار اول: رای داوری و اعتبار قضیه محکوم بها
۱۱۶	گفتار دوم: داوری و قاعده فراغ دادرس
۱۱۸	الف: تصحیح رای
۱۲۰	ب: تفسیر رای

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱۲۲	گفتار سوم: اثر اعلامی رأی داور.....
۱۲۳	مبحث دوم: موارد بطلان رأی داور و اعتراض به رأی داور
۱۲۳	گفتار اول: موارد بطلان رأی داور
۱۲۶	گفتار دوم: اعتراض به رأی داور و آیین و آثار آن.....
۱۲۶	الف) مرجع ذیصلاح جهت ابطال رأی داور.....
۱۲۷	ب) مهلت اعتراض، نحوه اعتراض و هزینه دادرسی
۱۳۰	ج) نحوه رسیدگی و آثار ابطال رأی داور.....
۱۳۱	د) مطالعه تطبیقی ابطال حکم داوری و علل و آثار آن در کشور هلند
۱۳۲	گفتار سوم: داوری و اعتراض ثالث.....
۱۳۴	گفتار چهارم: اعاده دادرسی در احکام داوری
۱۳۷	نتیجه گیری.....
۱۴۱	فهرست منابع

مقدمه

طرفین یا اصحاب دعوی می‌توانند توافق نمایند که اختلافات بین خود را که از یک رابطه حقوقی معین به وجود آمده و یا به وجود خواهد آمد اعم از اینکه این رابطه قراردادی یا غیر قراردادی باشد، به داوری ارجاع نمایند.

داوری یا حکمیت عرفاً به تأسیسی اطلاق می‌شود که به طور خصوصی و علی‌الاصول غیردولتی به رسیدگی قضایی می‌پردازد. استفاده از این مکانیسم سبب می‌شود که دعاوی در چرخه رسیدگی قضایی دولتی قرار نگیرد و تخته بند مقررات حقوق عمومی و سازمان قضایی رسمی نشود. بنابراین حل و فصل هر دعوی به فرد یا افرادی محول می‌شود که برای این منظور تعیین می‌گردند که حکم یا داور خوانده می‌شوند.

تاسیس حکمیت و داوری در سراسر جهان کنونی مورد توجه و اقبال است و با توجه به خصائص برجسته داوری و اجرای بهتر آراء آن از یک طرف و مشکلات عدیده‌ای که بر سر راه رسیدگی‌های قضایی وجود دارد از سوی دیگر، موجب گردیده تا از داوری استقبال شده و گرایش به حل و فصل دعاوی از طریق داوری بیشتر شود. در این فرآیند نکته مهم آنست که معمولاً طرفین دعوی به شخصیت کسانی که به مسائل آنها رسیدگی می‌کنند، اهمیت می‌دهند در نظام داوری، طرفین به اختیار خود داور یا داوران را معین می‌کنند. جلسات رسیدگی هم ممکن است از قواعد شکلی متبع سازمان قضایی رسمی فارغ و آزاد باشد و نیز در داوری رسیدگی غیر علنی است و این امر که تضمین کننده محرمانه بودن یا سری ماندن مسائل طرفین است، هم در مسائل مدنی و هم در امور اقتصادی و تجاری، قابل توجه است.

رسمیت رسیدگی و روشن بودن مبدأ و مقصد و نظم و ترتیبی که در رسیدگی رسمی وجود دارد و نیز الزام به حفظ و نگهداری اسناد و مدارک دعوی، راه را برای تحقیق نسبتاً هموار می‌سازد، حال آنکه در داوری راه جستجو و تحقیق ناهموار و

پرنشیب و فراز است و دسترسی نداشتن به اطلاعات، سبب می‌شود که واقعیتهای مرتبط با ساز و کار حکمیت و وقایعی که از لحاظ حقوقی واجد اهمیت است، در میدان دید قرار نگیرند. برخی از موانع جستجو در امر داوری به شرح زیر است:

الف) نخستین مانع تحقیق، غیر علنی بودن دادرسی در معنای داوری است. در نتیجه نمی‌توان بطور منسجم و نظام وازه، با رویه قضایی و به طور کلی گرایش قضایی داوران آشنا شد فلذا بهره برداری علمی از تصمیمات متخذه داوران مقدور و میسر نمی‌باشد حال آن‌که استفاده از دکترین و رویه قضایی محاکم آسانتر است.

ب) فقدان تشکیلات از پیش سازمان یافته با سلسله مراتب تعیین شده در تمامی موارد از دیگر موانع تحقیق است که گرچه در یک سازمان دائمی داوری، اطلاعات گردآوری می‌شود لکن در داوری اتفاقی که در حقوق داخلی ایران بیشتر رایج است، هیچگونه وسیله علمی یا عملی برای دسترسی به اطلاعات وجود ندارد.

ج) نظر به اینکه نمی‌توان آراء صادره داوران را، هم از لحاظ اداری و هم از نظر قضایی در قالبهای دولتی وارد نمود، در نتیجه از این راه نیز فهم این پدیده میسر نیست. زیرا سپردن رأی داوران به دفتر محکمه تنها در صورتی لازم است که ذینفع خواهان صدور دستور اجراء از سوی دادگاه بوده و این امر از لحاظ قانونی هم عملی باشد. اما اگر رای داور بدون تقاضای صدور اجرائیه به مرحله اجرا در آید تسلط بر اطلاعات مقدور نخواهد بود.

با توجه به آنچه گذشت و با عنایت به فواید داوری و نقش مثبت و سازنده آن بعنوان یک نهاد مترقی در حل اختلافات اشخاص و حتی دعاوی مهم تجاری بین‌المللی بدیهی است که آشنایی با جنبه‌های مختلف و ارکان و شرایط این تأسیس حقوقی و نحوه رسیدگی و اصول حاکم بر آن، می‌تواند کمک شایانی به انتخاب این شیوه در حل و فصل منازعات افراد نموده و از بار سنگینی که بر دوش دادگستری است، برداشته و دادگاهها بتوانند با فراغ بال و آسودگی بیشتر به امور مهم مرتبط به نظم

عمومی پردازند.

با این دیدگاه و با عنایت به توضیح و تفسیر قواعد مختص داوری و کشف نقاط قوت و ضعف و نهایتاً رفع ابهامات در مقررات، در این رساله سعی خواهد شد با نگرش تحلیلی و انتقادی به قوانین و مقررات و رویدادهای قضایی موجود در این خصوص و مطالعه تطبیقی در خصوص رسیدگی داور و دادرسی قضایی، گاهی ناچیز در احیاء و بارور کردن این نهاد مقدس و مترقی برداشته باشیم.

با عنایت به اینکه مقررات مربوط به داوری در قانون آیین دادرسی مدنی آمده است کلیه اساتید و نویسندگان کتاب آیین دادرسی مدنی، به تشریح مقررات مربوط به داوری دست یازیده‌اند لکن اظهار نظر عمیق و تحلیلی و انتقادی در خصوص مورد تاکنون ارائه نشده است و مقالات متعددی که در مجلات مختلف حقوقی منتشر شده نیز عمیقانه به بررسی عناصر و شرایط داوری نپرداخته‌اند، اما از حق نباید گذشت و از باب قدرشناسی لازم به ذکر است که برخی نویسندگان (دکتر جواد واحدی رحمة الله علیه در خصوص ابلاغ رأی داور) با بررسی دقیق و تطبیقی برخی موضوعات داوری در تنویر موضوع، کمک شایانی داشته‌اند.

در میان پایان نامه‌های ارائه شده نیز اکثراً به بررسی کلی داوری در حقوق ایران پرداخته‌اند از دو پایان نامه یکی در مقطع کارشناسی ارشد تحت عنوان داوری در حقوق ایران^(۱) و دیگری در مقطع دکتری تحت عنوان «نقد و بررسی تطبیقی قانون داوری تجاری بین‌المللی»^(۲) بهره گرفته‌ام تا آن شاء الله پیرامون موضوع پایان نامه، بحث و بررسی جامع‌تری انجام پذیرد.

شیوه تحقیق در این رساله با عنایت به موضوع آن روش مطالعه کتابخانه‌ای با استفاده از منابع و مأخذ فارسی و عربی و انگلیسی (در حد بضاعت علمی) و

۱- حمیدرضا دهقانی، حمید رضا - داوری در حقوق ایران - پایان نامه کارشناسی ارشد - راهنمایی محقق داماد، سید مصطفی دانشگاه شهید بهشتی ۱۳۷۳.

۲- لمیا جنیدی، نقد و بررسی تطبیقی قانون داوری تجاری بین‌المللی، راهنمایی دکتر سید حسن صفایی - دانشگاه تهران